کۆمۆنەکان و بۆرژوازیەت* …
نووسینی: العفیف الاخضر

وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە: سەلام عارف

-—————

لە ناوەڕاستی سەدەی دەیەمدا، خامۆشی و سستیوسۆی، ئەوروپای ڕۆژئاوای تەنیبوو، لە ژێر سێبەری ئەو خامۆشی و سستیوسۆییەدا، لە شارە دەرەبەگییەکاندا جموجووڵی بازرگانی خەبەری بووەوە و وروژا. ئەودەمە بەدەر لە باوبوونی پیشەکاری دەرەبەگی، پیشەسازی بە سەربەخۆیی، لەو جموجووڵە بازرگانییەوە سەرچاوەی گرت، پیشەکاری دێهاتی تایبەت بوو بە چاکسازیی ئامێرەکانی پیشەکاری و کەلوپەلی نێوماڵ و چەکسازی ئەو سەردەمە ، پیشەسازی بە سەربەخۆیی لەو پیشەکارییە دێهاتییانە لەژێر کاریگەریی ئەو دوو ڕووداوەدا، ئۆردووگا نوێیەکانی نیشتەجێبوون و بازاڕە نوێیەکان سەریان هەڵدا، بە بەراوردکردن لەتەك شارە دەرەبەگییەکاندا، گەشەکردووتر و زیندووتر بوون. شارە دەرەبەگییەکان لە کۆشکی سەروەر و کڵێسەیەک و بەندیخانەیەک و بەندەرێک و چەند خانوبەرەیەکی پارێزگاری و دەستپێوەگرتنی ئەو دامەزراوانە، زیاتر تێپەڕی نەدەکرد، ئۆردوگاکان و بازاڕە نوێیەکان ئەو چوارچێوەیەیان بەزاند و ناوچەیان گرتەوە. دانیشتوانی شارەوانییەکان، کە بریتیبوون لە بازرگانەکان و پیشەکارە نوێ شارییەکان، ئەوانە لە کۆیلەکان و پابەندکراوەکانی بواری دەسەڵاتی دەرەبەگییەوە هاتبوون، بەڵام هیچ نەیدەبەستنەوە بەو ڕەچەڵەکەوە. دانیشتوانی شارە قەرەباڵغەکان، قەراغ شارە نوێیەکان، واتە بازرگانەکان، پیشەکارەکان (بۆرژوازییەکان) تووڕە و ڕقئەستوورو بەبیانوو بوون لە قەرزە دەرەبەگییەکان، بە تایبەتی باج و سوخرەکێشی، چونکە کۆسپی مەزن بوون لە بەردەمی پێشکەوتنی جموجووڵە شارستانییە نوێیەکاندا. ئەو ڕقوکینەیە بووە هەوێنی خەباتێکی پۆزەتیف، بۆ سەربەخۆیی شارەکانیان و ڕزگارکردنیان لە ژێردەستی دەرەبەگە عەلمانی و ئایینییەکان، ئا بەو چەشنە لە سەدەی یازدەدا، بزووتنەوەی کۆمۆنەکان سەریهەڵدا.

بۆرژوازییەکان، نەك لەبەر خاتری جەماوەر، بەڵکو بۆ بەرژەوەندی خۆیان، چەند داوایەکیان خستەڕوو، وەک مافی هاتوچۆکردن لەنێوان

هەرێمەکاندا، مافی فرۆشتن، مافی قەرزو سوسەلەم، مافی دادی، تا خۆیان بە خۆیان بەپێی یاسای گونجاو چارەی گیروگرفت و جیاوازییەکانیان بکەن. مافی بەڕێوەبردنی شارەکانیان، مافی خۆبەرگری لە کەسەکانیان و داراییەکانیان، مافی کۆکردنەوەی باجی پێویست بۆ بەرگریکردن لە شار، مافی دروستکردنی پەیوەندییەکانیان بە ئارەزووی خۆیان، لەتەك دۆستەکانیان، یان کێبڕکێکەرەکانیاندا، سەروەران ئەو داوایانەیان ڕەتکردەوە، چونکە لەو داوایانەدا، کەمبوونەوە و لەدەستدانی ئیمتیازەکانی خۆیان دەبینی، جگە لەوەش دەستدرێژی بوون بۆ سەر دابونەریتە عیلمانی و ئاینییەکان. بەڵام بۆرژوازییەکان هەر سووور بوون لەسەر بەجێگەیاندنی دواکارییەکانیان، لە پێناوی ئەوەشدا، بە چەند ڕاپەڕینێکی خوێناوی هەڵسان، بە تایبەتی لەو شارانەدا کە سەر بە کڵێسە بوون و داواکارییەکانی بۆرژوازییەکان، بە بێوەفایی ناوبران و ڕەفزکران، ئەو ڕاپەڕینانە، ڕووداوە ڕاست و ڕاشکاوەکانی، ململانێی چینایەتیی سەدەکانی ناوەڕاست، سەدەی یازدە و سەدەی دوازدە بوون، لەم وڵاتەوە دەگوێزرانەوە بۆ ئەو وڵات، ساڵی ١٠٣٠ لە ئیتالیاوە دەستی پێکرد، دواتر ئەڵمانیا، باکووری فەرەنسا، هەروەها هۆڵەندا و تاد.

هەر زوو دەرەبەگە عێلمانییەکان و ئاینییەکان و پاشاکانی فەرەنسا، لەو مەترسییە تێگەیشتن، مەیلی توندوتیژی بەرانبەر بە کۆمۆنەکان زیاتر بوو، لەسەر ئەوە یەکڕا بوون کە دەبێت تا ڕێگیان دانەکوتیوە و تێشکێنەیان نەکردووە لەناوببرێن و نەهێڵرێت بە هیچکلۆجێك (بەڵگەنامەکانی ئازادی، مواثیق الانعتاق) بفرۆشرێن بە بۆرژوازی شار. بەو چەشنە کۆمۆنەکان گۆڕدران. ئەوە بوو کۆمۆنەکان پەنایان بردە بەر چارەسەری ناوەڕاست، لەتەك سەروەراندا. لە فەرەنسا ژمارەی ئەو کۆمۆنانەی، کە بە شێوازێکی شۆڕشگێڕانەی سەربەخۆ مانەوە، ٢٩ کۆمۆنە بوون، کۆمۆنەکانی دیکە، ڕێککەوتنیان هەڵبژارد. ئەو کۆمۆنەیەی کە بە ڕەزامەندی سەربەخۆ دەبوو، دەبووە خاوەنی خۆسەری سیاسی، ئازادییەکانی کەسایەتی و ئابووری سنووردار بوون، لێبخۆشبوونی باج و نرخی پسوولەی هاتوچۆ و خزمەتی سەربازی و هەندێك جاریش دادگای تایبەت.

ناهاوسەنگیی هێزی بۆرژوازییەکانی شار و سەروەران کاری کردبووە سەر بەڵگەنامەکانی ئازادی، ئەو بەڵگەنامانە هاوچەشن نەبوون، بە شێوەیەکی گشتی بەڵگەنامەکانی ئازادی بە یەکسانی هەموو کەسێکی نەدەگرتەوە، زیاتر خاوەنداراییەکانی دەگرتەوە، لەوانە کە بەردەوام نیشتەجێی شار بوون. ئەوەش تەنیا بۆ دوورخستنەوەی هەژاران بوو. بەڵگەنامەی ئازادی بریتی بوو، لەو مافانە، کە سەروەر دەیبەخشی بە پیاوماقوڵانی شار، واتە بۆرژوازییەکان. بەپێی

ئەو بەڵگەنامەیە، کۆمەڵە پیشەییەکان باجیان نەدەدا و مافی یەکلاکردنەوەی گیروگرفتەکانیان هەبوو بە یاسای تایبەت، مافی خۆبەرگری و تاد. زۆجار کە کۆمۆنە ئازاد دەبوو، دەبووە خاوەن ئاڵا و پارەوپوولی تایبەت بە خۆی، جگە لەوە مافی جەنگکردن و واژۆکردنی ئاشتیان پێدەدرا. هەروەها خۆبەهێزکردن و پەرژینکردنی شار بەو چەشنە چینی سێیەم دروست بوو، واتە بۆرژوازی. ئەویش وەك چینێك، لە کۆمەڵگەی ئیمتیازاتی دەرەبەگیدا، بووە خاوەنی ئیمتیازە تایبەتەکانی خۆی، ئەو چینە، هەر لە سەرەتاوە، باش بەوە هۆشمەند بوو، کە دەبێت هەر خۆی بە تەنیا حوکمڕانی شارەکەی بکات، نابێت بە هیچ کلۆجێك بواری کرێکاران و پاشماوەی کۆیلەکان و جووتیارە ئازادەکان بدات بەشداری لە بەڕێوەبردنی شاردا بکەن.

ژمارەی ئەنجومەنی کۆمۆنە ١٠ ئەندامی هەڵبژێراو بوو. بە فەرمانی ئەنجومەنی پیران، ئەو ١٠ ئەندامە هەڵدەبژێردران بۆ ماوەی یەك ساڵ. کۆمۆنە بە فەرمانی ئەنجومەنی پیران کۆنگرەی دەبەست. ئەنجومەنی پیران خۆی پێکهاتەی خەڵکەکانی گەڕەك و کۆمەڵە پیشەییەکان بوو، بەڵام دەسەڵاتی باڵای نەبوو. دەسەڵاتی باڵا، لای ئەنجومەنی گشتی (پەرلەمان) بوو. ئەنجومەنی گشتی بە مەبەستی لێپرسینەوە لە ئەندامانی ئەنجومەنەکانی کۆمۆنە و ئەنجومەنی پیران ساڵی جارێک کۆ دەبووەوە. ئەنجومەنی پیران دابونەریتێکی ڕۆمانی بوو، لە فەرەنسا و هۆڵەندا ئەو جۆرە ئەنجومەنە نەبوو. پیاوماقوڵی ڕیشسپیی شار دەبووە سەرۆك ئەنجومەنی شار. ئەنجومەنی داد و ئەنجومەنی بەڕێوەبردن پێکەوە کۆ دەبوونەوە. ئەنجومەی شار زووزوو کۆ دەبووەوە.

بە درێژایی سەدەکانی نوێ، سەدەی چواردە، بەتایبەت سەدەی پازدە، پێشکەوتنی ئابووری و سیاسی ئەورووپای ڕۆژئاوا، وێنەی (خانزادێکان) کۆمۆنەکانیشی کردە قوربانی، ئەوەدەمە پلەی پێشکەوتنی ئابووری و سیاسی پێشکەوتوو بەرز بوو، بڵاوبوونەوەی پارەوپوول و گەشەکردنی بازرگانی دەرەوە و بەرجەستەبوونی دەوڵەتەکان، بە پشتیوانی دادگا تایبەتە پیشەیی و سوپا بەکرێگیراوەکانیان ڕێچکەیان بەست بە ئاڕاستەی ناوەندیبوون، ئابوورییە پیشەییەکان خۆیان بۆ ڕانەگیرا، لە بەردەمی هاوپەیمانی نێوان سەرمایەداریی ئازاد و دەوڵەتدا، ناچار چۆکیان دادا. تەنیا ئەو کۆمۆنانە مانەوە، کە ئابووری کاڵایی نوێیان پەسەند کرد. لە ئیتالیا هەندێك لە شارە بۆرژوازییەکان، بە ڕازیبوون، یان بە زۆرەملێ، گۆڕان بە ئیمارەت و دەوڵەت، کۆمۆنە هاوسێکانیان پەیوەست بوون پێیانەوە. بەڵام لە فەرەنسا بەو جۆرە نەبوو، پادشاکان زوو پەیمانیان بەست لەتەك کۆمۆنەکاندا، چونکە کۆمەنەکانیان بە هاوپەیمانێکی بەنرخ دەزانی،

بۆ دەستەمۆکردنی نەبیلە یاخیبووەکان. لە سەدەی چواردە و پانزەدا، ئەوروپا، هەنگاوی گەورەی هەڵگرت بۆ دروستکردنی دەوڵەتە نەتەوەییە زەبەلاحەکان. کۆمۆنەکان کە پێشاندەری قۆناغی گواستنەوەی ئابووریی خودکیفایەتی بۆ ئابووریی کاڵایی هاوچەرخ بوون، ئەو کۆمۆنانە توانەوە لە کۆمەڵە نەتەوەیی فەرەنسی ئینگلیزییەکاندا، تەنیا ١٥ کۆمۆنەیان مایەوە، ئەوانیش وازیان هێنا لە ئابوورییە پیشەییەکانیان و تێکەڵی ئابووریی سەرمایەداریی نوێ بوون، بۆ نموونە شاری (ئەنقیر) کە لە ساڵی ١٤٨٧ یەکەم بۆرسەی بازرگانیی جیهانی تێدا دروست بوو.

بەڵام لە ئەوروپای ڕۆژهەڵات، لەبەر نەبوونی شارە بۆرژوازییەکان، نەبیلەکان بەهێزتر بوون لە پادشاکان و پەیوەندییە کۆنە باوەکان مانەوە. بەو جۆرە ئەوروپای ڕۆژهەڵات، هێڵی پێشکەوتنی ئەوروپای ڕۆژئاوای نەگرتەبەر. شارە بۆرژوازییە سەربەخۆکان، لە سەدەی چواردەدا، ڕۆڵی گەورەیان بینی لە پێشکەوتنی ئەوروپای ڕۆژئاوادا. لە ئەوروپای ڕۆژهەڵات بە بێهێزی مایەوە، هەروەها پرۆلیتاریاش. ئەوەش بووە هۆی دواکەوتنی شۆڕشی بۆرژوازی ڕادیکالی و جێگەی چۆڵ کرد، بۆ بەرژەوەندی شۆڕشە بیرۆکراتییەکانی سەرەوە، کە توانی لە ڕووی پیشەسازییەوە، خۆی گرێ بدات لەگەڵ شێوازی بەرهەمهێنانی نوێ.

سەرچاوە: البيان الشيوعي، في اول ترجمة غير مزورة – العفيف الاخضر- ص٢٩٥-٢٩٨